

**ORTA ÇAĞ İKTİSAT ZİHNİYETİ SINIRLARINDA
M. LUTHER VE J. CALVIN'İN TEFEÇİLİK YORUMLARI**

**The usury interpretations from the view of M.Luther and J.Calvin
in the limitations of the medieval economic mind**

Kürşat Haldun AKALIN*

Ö Z E T

Martin Luther , borçlanan kişi bütün riski üstlendiği , alacaklı hiçbir tehlikeye girmeksizin kazanç sağladığı , değişen koşullar ve talihsizlik alışılmış riskleri üstlenmeksizin gelir elde ettiği için ; tefeciliğin yanlış olduğunu beyan etmiştir.

Bu nedenle Luther , kayıksız bir şekilde arazinin ipotek altına alınmasına ve günah affı belgeleriyle paranın toplanmasına , çok acımasız bir tarzda saldırmıştır. Almanya'nın tefecilik yoluyla tüketildiğinde , özellikle de annuity (ana para karşılı düzenli aylık faiz) tarzındaki tefecilikle sömürüldüğünde ısrar etmiştir.

Jean Calvin ise , bir tefecilik borçlanması olmaması nedeniyle , yalnızca işte kullanma niyetleriyle alınan üretken borçlara izin verilmesi gerektiğini düşünmüştür. Zira , borçlunun alacaklıya kıyasla daha fazla kazanabileceğini kabul etmiştir. Ancak , fakirden kesinlikle bir faiz alınmamalıdır.

Anahtar kelimeler : Günah affı belgesi , Aylık faiz borçlanması , Reform

ABSTRACT

Martin Luther asserted that usury is wrong because all the risks fall on the borrower , the creditor makes his profit without danger and he earns income without incurring the usual risks due to changing conditions and misfortune.

For this reason Luther attacks very unfairness without reckless way in which land was mortgaged and money was collected by indulgences. He insisted that all Germany is being exhausted by usury , notably exploited by borrowing in the form of the annuities.

Jean Calvin thought that only productive credit for business purposes is allowed , because this is not usury borrowing. Because he admitted that the debtor could be gain just as much from the money as the creditor. But from poor men no interest is to be taken.

Key words : Indulgences , Annuity , Reform

1. GİRİŞ

Protestanlığın ortaya çıkardığı ahlaki yargılar sayesinde, ekonomik rasyonalizmin ve kapitalizmin ruhunun benimsenmesine ve de yayılmasına uygun bir ortamın oluşmuştur. (Weber M. , 1984 ; 136) Reform hareketinin ekonomik düşünce üzerindeki etkilerini irdelerken; paranın iş etkinliğinde kullanılması, sermayeye dönüştürülmesi, artırılan yatırımın kazançla ödüllendirilmesi, kazançtan faizin de ayrılarak borç veren kimselerin sağladıkları bu katkılarında payını almaları gibi zamanın yerleşmiş ekonomik işlemlerine ; katolik ve protestan mezheplerinin toplumsal öğretilerinin dikkate alınması gerekir. (Donald D.W.A. , 1975 ; 22)

Protestanlar özellikle de Puritanlar, her türlü sınırlamadan ve olumsuz ön yargılardan kurtulmuş bir şekilde, hisse senedi ya da tahviller yoluyla, parayı sermayeye dönüştürebilmişlerdir. (Jones N.L. , 1989 ; 71) Böylece oluşturdukları sermayeyi de en ussal tarzda kullanabilmişlerdir. Zira , kalvinizm , ekonomik tutkulara gem vurmamış veya düzenleyerek denetimi altına alma gibi bir gayretin içine girmemiştir. Fakat, çalışma hayatı dışında kalan eğlence ve vakit öldürme dünyası üzerinde , kalvinizm , orta çağın kilise otoritesinden daha katı ve hoşgörüsüz bir şekilde baskı kurmuştur. (Bouwsma W. J. , 1988 ; 264)

Ancak kalvinizmin bir ölçüde neden olduğu, mesleki etkinliğin doğrudan Tanrı yolu haline gelmesi ve işteki başarının da seçilmişliğin bir kanıtı içeriğinde algılanması anlamındaki dinsel güdülere ; İskoçya ve Cenova'daki kalvinist yönetimin özelliklerinde pek rastlanılmadığı, yapılan araştırmaların vardıkları sonuçlar arasındadır. (McNeill J.T. , 1967 ; 213) Her şeye rağmen, kalvinist ahlak ile kapitalist ruh arasında kurulmuş olan bu bağlantı, aralarında nedensellik bağının var olduğu kanısında büyük haklılık payı bulunmaktadır. (Weber M. , 1984 ; 61) Protestanlık ile kapitalizm arasında böyle bir nedensellik bağının , ikna edici bir surette kanıtlamış olması gerekmektedir.

Kapitalizmin protestanlıktan daha önceden de var olduğu, özellikle de Luther'in ekonomik görüşlerin orta çağ uygulamalarından pek fazla farklılık taşımadığı, orta çağ sonrası katoliklerin de ussal ekonomik eylemi benimser gözüktükleri gibi yükselen itirazlar karşısında; kapitalizm ile protestanlık arasında kurulmak istenilen bu nedensellik bağının kanıtlanmasında, ikna edici olunamamasına yol açmıştır. (Weber M. , 1984 ; 186) Yine de, reformun ekonomik düşünce üzerindeki etkileri dikkate alındığında, böyle bir bağın bulunduğu dair inancın, son derece yaygın olduğu da bir gerçektir.

Protestanlık ile kapitalizm arasında doğrudan bir nedensellik bağının kurulmasında ilk kanıtlanması gereken konu, protestanlığın faiz hakkındaki yargıları ne ölçüde değiştirdiğinin irdelenmesi üzerinde odaklaşmaktadır. (Jones N.L. , 1989 ; 14)

2. M. LUTHER VE GÜNAH AFFI BELGE KAZANÇLARI

Avrupa'nın ticaretine 15. ve 16. Yüzyıllarda hakim olan bir Alman tüccar ve bankerler ailesinden Jacob Fugger'in;endüljans belgelerinin ve kilise mülklerinin satışında yürütülmesi,reformcuların papaya yazdıkları itirazlarının odak noktasını oluşturmaktaydı. (Donald D.W.A. , 1975 ; 47) Ayrıca Jacob Fugger'in,orta çağda geçerli kılınmış faiz yasağının kaldırılması için papayı zorlaması,borçlanmada uygulandığı faiz yöntemi; reformcuların bu itirazlarının halk tarafından olduğu kadar sivil yetkililer içinde de önemli bir desteği bulmasına yol açmıştır. (Forell G.W. , 1964 ; 84)

“Protestan reform hareketi,faiz konusunu rasyonel düşüncenin ışığında yorumlayacak ekonomik gelişmeye katkıda bulunmak vaadiyle ortaya çıkmış değildir. Güney Almanya'nın en sağlam ve en nüfuzlu firması olan Fuggers, bağlantılarını kutsal kent içine kadar genişletmiş, bankerlik ve finansal temsilcilik işleri için papalık hükümet kurulunu ikna etmiştir. Fugger'lerin daha on altıncı asrın başlarında böylesine dikkate değer bir iş kapasitesine ulaşmış olması,son derece büyük bir önem taşımaktadır. Macar kralı,1501 yılında Türklere karşı 4.Alexander komutasında bir birlik oluşturduğunda, yıllık ödeme olarak 40.000 ducat finansmanı vaat ettiklerinde; Fugger ailesi bu miktarı düzenli şekilde ödenme sorumluluğunu üstlenmişti.

Yeni St.Peters kilisesinin yapılmasını sağlamak üzere,1507 yılında nedamet getiren günahkarlara satılan cennet bahçelerinin parsel bedeli önemli ölçüde yükseltilmişti. Günah affı belgelerinin satışında ortaya çıkan hasılatın tamamı, Roma'ya gitmekteydi. Germen bölgesinde satılan günah affı belgeleri,papalığın zorlamasıyla, 10 ile 105 ducats olmak üzere beş bini aşan miktarı,yine Fugger'lerin aracılığı sayesinde Roma'ya aktarılmıştır. Fugger'ler 1513 yılında 2395 ducat,1514 yılında 2934 ducat pişmanlık affı belgesi satışından papalığa aktarılmıştır.

Yine 10. Leo,Almanya'daki günah affı belgelerinin satışını daha da arttırmak gayesiyle, sağlanan hasılatı garantiye almak ve havalesini gerçekleştirmede yeniden Fugger'lerin aracılığına başvurmuştur. Fugger ailesinin paranın toplanması ve kullanması üzerindeki etkisi, kesinlikle havale kazancıyla sınırlı kalmamıştır. Fugger'ler, 1514 yılında,yeni başpiskoposun hükümranlığına giren Magdeburg,Halberstadt ve Mainz'deki piskoposluk bölgelerindeki günah affı belgesi satışı organize etmiştir.

Mains başpiskoposu Albrecht,kutsal pelerin için papaya ödemek zorunda kaldığı 30.000 ducat'ın büyük bir kısmını Fugger ailesinden borç almıştı. Günah affı belgesi satışlarıyla ödenmesi tasarlanan Fugger'lere olan toplam borcun miktarı,o zamanki kayıtlara göre 52.286 ducat'tır. Fugger'ler,geri ödemenin yapılmasından son derece kaygılanmıştır, alacağını tahsil etme garantisini sağlayabilmek için,günah affı belgelerini satma hakkı güvencesinin verilmesini teklif etmiştir. Fugger ailesi, satışlarda çok büyük ilerlemeler kat etmiş,satış hasılatının yarısını papalığa bağışlamış, diğer yarısını da piskoposların borçlarının kapanmasında kullanmıştır.” (Donald D.W.A. , 1975 ; 51)

Dogmalarını bir vahiy gücüne çıkartmış olan kilisenin,Tanrı'dan sonra geldiğini iddia ettiği erkini, endüljans satış hakkını Fugger'lere devretmesiyle doruğa çıkan reformist itiraz böylece doruğa çıkmıştır. (Watson P.S. , 1947 ; 29) Avrupa reformu, Roma'nın çıkarttığı ve yüksek hasılat topladığı günah affı belgelerinin,ülkedeki kiliselerin yürüttüğü günah çıkartma erkini etkisiz bir hale getirmesiyle benimsenerek haklılık kazanmıştır. (Forell G.W. , 1964 ; 86)

Bu endüljans satışı dolayısıyla yükselen öfkeli ve hararetleli itirazlarından en şiddetlisi,milliyetçi bir ilahiyatçı ve keşiş olan, M.Luther'den gelmekteydi. (Oberman H.A. , 1985 ; 103) Bir din adamı olarak Martin Luther,günah affı belgesinin düzenlenmesine ve Tanrı affının bir ticari alış veriş konusu haline gelmesine şiddetle saldırmış bulunmakla; bu ana kadar,günah çıkartma hücreleriyle inananlar üzerinde doğrudan bir denetim bağı kuran,bağış gelirleriyle birlikte yöresel nüfuzlarını da önemli ölçüde yitiren semt kilise görevlilerinin pek çoğunun isyanına da tercüman olmaktadır. (Watson P.S. , 1947 ; 36)

Merkantilizmin ulusçu politikasını benimsemiş biri olarak,altın ve gümüş şeklindeki servetinin ülkeden dışarıya çıkmasına,Almanya'nın zenginliklerinden yoksun bırakılıp soyulmasına ve uluslar arası finans ağının tuzağına düşürülmesine sebatla ve şiddetle direniyor,karşı çıkıyordu. (Oberman H.A. , 1985 ; 108) Reform hareketi,esas olarak, günah affı kisvesi altında, Almanya'daki altın ile gümüşlerin yurt dışına çıkarılmasına karşı odaklaşan itirazının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştı. (Kooman W.J. , 1954 ; 73)

Toplumsal yönüyle Lutherizm,Fuggerizm can düşmanı haline gelmişti. Papalığın Fugger ailesini endüljans satış yetkisini vererek borçlarını karşılamak istemesi veya kredi olanaklarına kavuşması, Luther'in protestosu içinde tefeciliğin de en şiddetli şekilde kınanmasına neden olmuştu. (Donald D.W.A. , 1975 ; 54) Luther'in para konularına bakış açısı,sade bir köylü çocuğunun cemaatçi anlayışından farksızdı. Luther'in kilise örgütünün en şiddetli şekilde tefeciliği yasaklayan ilkesini hararetle desteklediği,kiralara satın alınmasına dahi çıktığı,orta çağın katolik kilisesinin tefecilik karşıtı savlarının temelini oluşturan kanıtlarından başka bir delile gereksinim olmadığı,gayet açıklıkla bilinmektedir. (Forell G.W. , 1964 ; 92)

Papalığın günah çıkartma belgelerinin tahsil yetkisini Fugger ailesine emanet etmesi kendi birikimlerini de ana para olarak finansörlerin işletmesine vererek sürekli faiz geliri (annuity) elde etmiş olması (Parks T. , 2005 ; 54) ; özellikle de ulusal duyguları yüksek Alman protestanlarının, tefeciliğe ve faize karşı çok daha katı ve hoşgörüsüz bir tavır sergilemelerine,faizi gizleyen hileli yöntemlerine karşı sert önlemleri almalarına neden olmuştur. (Donald D.W.A. , 1975 ; 55)

Tefeciliğin kınanarak tefecilerin suçlu çıkarılmasıyla ilgili protestan yazınında,on altıncı yüzyıl içinde seller sular gibi akarken;on yedinci asra gelindiğinde bir dereceye kadar faiz konusuyla ilgilenilmiştir. (Watson P.S. , 1947 ; 37) Vaizlik kürsüsünden tefecilerin suçlaması ve yerilmesi,protestanlığın açıklamasında dikkate alınan azarlarının ve paylamalarının aktarılmasında yetersiz kalınması halinde, tam olarak ifade edilmeyecektir.

Vaizler sürekli olarak tefecilere karşı haykırmakta; merhametsizliklerini, haram kazanca düşkünlüklerini, rahat yaşam içinde başkalarının kazanç ile iyeliklerini gasp etme peşinde olduklarını tüm vaazlarında açıkça bildirerek, gözlerini yumup ağızlarını açmakta,kin ile nefret kismaktadır. (Jones N.L. , 1989 ; 92) Bunca vaazların ne yararı olmuş, hemen hemen hiçbir sonuç elde edilememiştir. (Oberman H.A. , 1985 ; 112)

Haddinden fazla tefeciliği yeren,dinsel metinlerle faizciliği yorumlayan kınayan vaizlerin risalelerinin ortaya çıkmasına rağmen; tefecilik uygulamasını silip kökünü kazımak için giriştikleri mücadelelerinde beklenen olmamıştır. (Watson P.S. , 1947 ; 41) Borç karşılığında faiz alınması, katolik ve protestan ülkelerin neredeyse tamamında haklılık kazanmış,önü hiç alınamaz olmuştur. Ekonomik gelişme hızlandıkça,alınan borç paranın iş etkinliğinde kullanılarak yüksek kazançlara ulaşılması gerçekleştiğçe, borç zengine verilerek halktan insanlar faiz geliri alan tasarruf sahipleri haline geldikçe; kazançtan faizin ayrılarak alacaklıya bundan hisse verilmesi de haklılık kazanmıştır. (Donald D.W.A. , 1975 ; 81)

İnsanların vicdanlarına ve zihinlerine kök salmış faiz yasağından korunmak, ödemeyi haklı ve geçerli kılmak için çeşitli hileli yollara girilmiştir. Dinsel buyruklardaki faiz yasağının,geçimini sağlamak için fakirin borçlandırılmasını, ödeyemeyeceği borç yükü altına sokularak köle edilmesini veya tüm iyeliklerinin gasp edilmesini kapsadığını, borçlanılan paradan kazanç sağlanılarak bundan tasarruf sahibine pay verilmesini içermediğini dikkate alamayan kimseler;bu hileli yolları yaygınlaştırmışlar,kendilerini de böylece vicdanen temize çıkartmayı, denemişlerdir. (Oberman H.A. , 1985 ; 113)

Faizi gizleyen ve vicdanen de rahatlatan,protestan ve katolikler tarafından kullanılan hileli yollar son derecede yaygın olduğundan; özellikle de katolikler tarafından uygulanan ve ilk bakışta son derece karmaşık gelen sözleşmelerin bağitlanması da yaygınlık kazanmıştır. (Kooman W.J. , 1954 ; 45) Bir ortaklık anlaşmasının iki sözleşmeyle güvence altına alındığı üçlü ahit,katolik ülkelerdeki faizcilik işlemlerinde son derece yaygın olduğu şekilde protestanlar arasında pek benimsenilmiş değildir. Günah çıkartan papazın,tefecilik suçuyla ilgili alacaklının vicdani sorumluluklarını rahatlatıcı tavsiyesinin olmadığı bir yerde;daha belirgin yöntemlerin zor kullanılarak kullanılacağına,hiç kuşku yoktur. (Jones N.L. , 1989 ; 95)

3. J. CALVİN VE ORTA ÇAĞ İKTİSAT ZİHNİYETİ

J.Calvin'in tefecilikle ilgili temel yaklaşımı,önceki kilise hukukçularının bu konudaki yorum ile yargılarını kaynak olarak almaksızın, protestanlığın ruhunun gereğini yaparak,doğrudan kutsal kitabı almış olmasıdır. (Wendel F. , 1963 ;126) Tefecilik kınamasından kurtulmak gayesiyle düzenlenen türlü sözleşmelerle bağitlanan faizli borç anlaşmaları,protestan ülkelerden çok daha fazla katolik ülkelerde

yaygındı. J.Calvin'in kendisi bile,hiç yılmaksızın defalarca, kurnazlıklar içinde faizi gizleyen ve gerçekte tefeciliği yaygınlaştıran bu anlaşmaların hazırlanmasına karşı şiddetle direnç göstermiş;hangi kılıf altında olursa olsun,Tanrı'dan günahın gizlenemeyeceğini ve asla Tanrı'nın kandırılmayacağını açıklamıştır. (Bouwsma W. J. , 1988 ; 32)

Oysa,reform hareketinin sanayinin oluşmasına ve toplanmasına temel desteği sağladığı,borç sayesinde arttırılan kazançtan ayrılan faizi hoşgörüyü karşılayıp inananlarının yüreklerini teskin ettiği şeklinde bir düşünce, araştırmacıların zihinlerine hakim olmuştur. J.Calvin,durduk yerde ve temelsiz bir şekilde,halk arasında çok yaygın olan bu faiz sözleşmelerine çatıp yermekle yetinmemiştir. (Wendel F. , 1963 ; 132) Tefeciliğe karşı dinin takındığı tavrı bir bütün olarak açıklama yoluna gitmiş;kilise öğretisini kendisine temel almak yerine,doğrudan doğruya kutsal kitabı tek kaynak olarak görerek,akıllıca ve yeterlilikle kutsal metinleri yorumlamıştır.

Calvin,1545 yılında yazdığı bir mektupta Claude de Sachins tarafından sorulan sorulara verdiği ünlü yanıtında tefeciliği ayrıntılarıyla ele almıştır. (Wendel F. , 1963 ; 129) Calvin tarafından yazılmış olan bu mektupta, tefecilik çok şiddetli bir şekilde yerilmiş, tefeciliği gizleyen ve hilekarlık içinde hazırlanan sözleşmelerle açıkça alay edilmiş olsa da;bazı ifadeleri üzerine yapılan yorumların,finansal işlerle ilgili tutumun gelişmesine neden olmadığı da söylenemez. Yanlış anlaşılmayla ilgili Calvin'in önsezilerinde son derece haklı olduğu,daha sonra ortaya çıkmıştır. (Bouwsma W. J. , 1988 ; 37)

Böylesine hararetli bir sorunla ilgili olarak,risk üstlenmeksizin yanıt verebilmesi, pek ihtimal dahilinde gözükmemektedir. Şayet her hangi bir şekilde,tefeciliğin bütün çeşitleriyle kınanması gereken haksız bir edinim yolu olduğu görüşünden ödün vermiş olsa,artık önü alınamaz bir hale gelen faiz karşılığı borç verme işlerine izin verir bir konuma getirilecekti. (Wendel F. , 1963 ; 133) Çok daha az vicdan azabına razı olarak,tefecilik sorununa oldukça özel bir şekilde yanıt verme yolunu seçmişti. Calvin,bu mektubunda, şunları demekteydi.

"Bir başkası için istediğiniz tavsiyede,bu suçu işleyenden çok daha fazla buna neden olduğu için dehşete kapılıyorum;halbuki,faizin neden olduğunu bile bile buna kendisini alıştıran bir kimse,zaten benim önereceğimden çok daha fazlasına izin vermiş bir haldedir; ancak ,öncelikle vurgulamak istediğim,tefecilik işlerinin hepsinin kınandığına ve günahkarlık olarak nitelendirildiğine ait kitabın tanıklığına rastlamış da değilim" (Wendel F. , 1963 ; 130)

J.Calvin,hristiyanlığın kutsal metinleri arasında kabul ettiği İsraili'ye özgü Eski Ahit'deki bütün ifadeleri tek tek ele almış,tefeciliği bütün çeşitleriyle kınamadığı iddiasında bulunanların delil olarak sunduğu bu ifadeleri ayrıntısıyla irdelenmiş,kendi üstün muhakemesiyle bu metinlerin,o günün koşullarındaki şirket kazanç payları özelliğindeki faizi kast etmediği sonucuna varmıştır. (Bouwsma W. J. , 1988 ; 39) İsraililerin Eski Ahit'indeki metinlerin anlamını hesaba katarak yaptığı yorum tarzı içinde;buradaki tefeciliği,aşırı borç yükü altına sokarak iyeliğin zorla gasp edilmesine, ödenilemeyen

faizin ana paraya katılarak borçlunun daha da fakir kılınmasına, hilekarlık ve dolandırıcılıkla kişilerin tuzağa düşürülmelerinin sonucunda borcunu ödeyemez bir hale getirilmesine alet edilir şekliyle açıklamıştır. (McNeill J.T. , 1967 ; 184)

Böylece doğrudan karşı çıkılan, verilen borca faiz katılarak fazlasının alınması değil; hilekarlık ve tamahkarlık içinde davranılarak fakirin köleleştirilmesi ve düşkün bir hale getirilmiş olmasıdır. (Noonan J.T. , 1957 ; 63) J. Calvin , İsraililer arasında tefeciliğin yasaklanmış olmasını da bu açıdan yorumladığı için; artık insanların, Eski Ahit'de bildirilen koşullardan çok farklı bir ortam içinde yaşamakta olduğuna dikkatleri çekmiştir. (Bouwsma W. J. , 1988 ; 45)

“Tanrı'nın İsrailileri yerleştiği bu yurt üzerindeki istila emelleri ve bununla ilgili uğranılan diğer koşullar, ulus bilincini güçlü kılmak gayesiyle kendi aralarında faiz almaksızın alış veriş yapılmasını, zorunlu kılmıştır. Günümüzün bunalımlı ve çalkantılı durumunu bile, hiçbir şekilde, o günlerin koşullarının yerini tutamaz.

Bu nedenle, tefeciliğin neden İsraililer arasında yasaklanmış olduğunu, bu günkü koşullar içinde basit olarak fark edeceğiz. Bütün bunlar bir yana, fakirin geçimin sağlamak için aldığı borçtan dolayı faiz yüklenerek, adalete ve merhamete aykırı olan, tiksindirici bir tamahkarlık olduğu da bir gerçektir.” (Bouwsma W. J. , 1988 ; 46)

Aristo'nun para parayı doğurmaz anlayışına dayanan, ödemelerdeki eşitlik ilkesini, Ambrose ile Jerome, tefeciliğe karşı oluşturdukları düşüncelerine temel almışlardır. (Noonan J.T. , 1957 ; 67)

“Para, parayı doğurmaz. Deniz hakkında ne düşünürsünüz? Kiraya verilen evinin getirdiği gelirden, çatı ya da duvarlar mı gerçekten parayı doğurmaktadır? Ancak, toprak ürün çıkarmakta, deniz parayı sağlayan balıkları barındırmaktadır. Her ikisinden de elde olunan ürünler, birbirleriyle değiştirilmesi nedeniyle, belirli bir para miktarının kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Böylece, daha fazla paranın kullanılması, ancak daha çok ürünün değişimine konu olması sonucunda gerçekleşeceği için; daha yüksek kazançlara, günahkarlığın mayasını taşıyan ticaret yoluyla değil, çiftlikte veya değirmende ürünün arttırılmasıyla ulaşılabilir.

Hiçbir şey üretmeksizin, ucuza alıp daha pahalıya satmaya dayanan ticarete kazanç, haksızlığın artmasıyla yükselmekte, bu nedenle de haksız edinimi bıraktığı ölçüde günahkar bir eğilime sahip bulunmaktadır. Tıpkı bir işçinin ücreti gibi, malın tüketicisine ulaştırılması için tüccarın katlandığı zahmetinin karşılığını aşarak, edindiği servet ve iyelikler, haksızlığın bir sonucu olduğu gibi haram kazancın da kaynağı durumundadır.

Nitekim, çiftlikte mahsul alınmazsa, değirmende un öğütülmezse; ticaret nasıl gerçekleşir, kiralılar nasıl ödenir, kazanç nasıl ortaya çıkar? Hasadın zahmetini çekmeksizin, ticaretten rızık sağlama

yolunu açanlar asla hoş görülmemelidir, alış veriş sonucu kazanç elde edenlerin günahkarlıkları yüzüne vurulmalıdır, paradan paranın kazanılamayacağı bildirilmelidir.

Çiftlikteki hasadından para sağlayan bir kimse,her yıl bu paradan para elde edebilmekte midir? Hasadı biçmedikçe,ürünü topraktan çıkartmadıkça, başka para elde etmesi mümkün müdür? Peki tüccar ne yapmaktadır? Fiyat kırmaktadır ve pahalıya satmaktadır. Ucuza satılan yere gitmekte,pahalıya alınan yere götürerek; yüksek kazanç sağlamaktadır.

Gidiş geliş zahmetinin karşılığını aşan her kazanç,kendisine haram kılınmıştır, haksızlıktır, hırsızlıktır. Çünkü,kâr sağlamak için almakta, daha yüksek kazanç emeliyle de satmaktadır. Alıp sattığı,kâr sağladığı ürün kendisi tarafından üretilmiş değildir. Ucuza almak günahdır,daha pahalıya satmak ise haramdır.

Adaletle uygun fiyat,her iki halde de yadsınmıştır. İşte günahkarlığın kaynağı buradadır. Tüccarın faaliyeti,hasat biçmeye yönelik bir gayret ile zahmeti içermemekte,ürün yetiştirilmesi meşakkatini de kapsamamaktadır. Paranın para doğurmadığı, tüccarın emeğinin karşılığını aşan kazanç ticari kazancın haksızlık ve haram olduğu ne kadar gerçekse;paranın yararsız görülerek, alış verişlerde kullanılamaz hale gelmesi de o kadar hatalı ve kuşkulu olur.

Eğer bir kimse benden borç almışsa,hiç gayret sarf etmeksizin para elde ettiği düşüncesine nasıl kapılmıyorsa; ödemede daha yüksek paranın istenmesi veya zorlanması,verilmeyenin alınması kadar haksızlığa yol açmaktadır. İster borçlanma yoluyla olsun isterse de ucuza kapatıp pahalıya satmak şeklinde gerçekleşen ticari uyanıklık sayesinde olsun,hiçbir şekilde,ticarete paradan para kazanılamaz,bu olmuşsa, servet ve iyelik kazanılmışsa,bu günahkarlıktan başka bir şey değildir. Para,ancak hasat biçip,değirmende öğütülmesiyle,fırında ekmeğin pişirilmesiyle kazanılır. Borçlanmada alınan fazla para ne ise,ucuza alıp pahalıya satmak da odur;her ikisi de günahkarlıktır.

Kazancın helal kaynağı,daha çok üretmektir. Hasat biçmenin, nalburiyenin veya marangozculuğun zahmetini çekmeden,daha çok üretmeden,bir takım kurnazlıklara ve hilekârlıklara dalarak para kazanmak, alış verişlerden kazançlı çıkmak,sonra da alıcı bu fiyata razı oldu veya kendisi teklif etti demek, günahkarlığın tesellisidir.

Ticaret veya tefecilik yoluyla pek zahmet çekmeden,hiçbir şey üretmeden para kazanma yoluna girilmesi,her yönüyle çöküşü beraberinde getireceği için;tüccarın çabası daha çok sorgulanmalı,tıpkı bir işçinin gayreti karşılığında aldığı ücret gibi kazancına değer biçilerek sınırlandırılmalıdır.

Faiz sorunuyla ilgili olarak varılan genel sonuç, sadece kutsal metinlere bağlı kalınarak değil,eşitlik ilkesini gözeterek paranın nasıl edinildiği hakkında hüküm verilmelidir. Kira üzerinden alınan vergilerin tahsil yetkisini alarak, çiftçilerin borç altına sürüklenmesi; sonra da bunun bir kira toplaması gibi

gösterilmesi gülünç olduğu gibi, kelimenin gerçek anlamıyla, tefecilikten başka bir şey değildir.”
(Noonan J.T. , 1957 ; 67-68)

Thomas Aquinas, talant meselinin mecazi bir örnek kullandığı yargısıyla ruhani anlamda yorumlarken; Calvin, kınamanın tüm faiz işlemlerini kapsamadığı sonucuna varmıştır. (Cleary P. , 1914 ; 92) J. Calvin, düşüncelerde yenilikleri ortaya çıkacağına benzemektedir. Ancak bu yeniliklerin fiili önemi, daha sonraki gelişmelere ne çok büyük ölçüde tesir edeceğine ya da bunların önüne ne kadar sınırlamaları beraberinde getireceğine, bağlıdır. J. Calvin, düşüncesinin kesinlikle yanlış yorumlanmaması için, faizcilik konusuna çok özel bir önem vermiştir. (McNeill J.T. , 1967 ; 209)

“Genel olarak konumuzu açıklıkla bildirmekteyim, şimdi ise bazı istisnai hallerden söz edeceğim. Genel olarak, bütün çeşitleriyle tefeciliği kınıyorum; çünkü tefecilik, geçimini sağlamak derdinde olan fakire verilen borçtan alınan fazlalıktan doğmaktadır. Haram kazancın hiç birini diğerinden fark gözetmeksizin yeri ve uygun görmüyorum. Her şeye rağmen, borçlanma konusunda dikkate alınması gereken yedi temel konu bulunmaktadır.

Muhtaç birinden, geçimini sağlamak gayesiyle aldığı borç yüzünden faizin alınması, kesin olarak hatalıdır. Fakir bir kimseden, verdiği parayı aynen geri alırken dahi, ödeme gücünü aşan bir miktar için baskı yapılması ve iyeliğini satışa çıkarmaya mecbur bırakılması hatadır, günahkarlıktır. Doğal adalete aykırı düşecek şekilde borç sözleşmelerine maddelerin konulması, hatalıdır.

Borç alan kimse, borçlandığı parayla kazanç sağladığı müddetçe, alacaklı kimseye bir menfaat sunması, beklenmelidir. Bir işlemin yalnızca adalete uygun olması yeterli olmaz, aynı zamanda halkın vicdanının da bunu haklı bulması gerekir.

Zarara yol açan, iyelik gaspına neden olan, kişileri canından bezdiren bütün sözleşmeler; haramdır, günahkarlıktan başka bir şey değildir, yasalara da aykırı olmalıdır. Sivil iktidar tarafından belirlenen ve halkın vicdanıyla da uygun düşen, en yüksek düzeydeki faiz oranını aşan her anlaşma, haramdır.”
(McNeill J.T. , 1967 ; 210-211)

4. J.CALVIN'İN DÜŞÜNCESİNDE TEFECİLİK- FAİZCİLİK AYRIMI

J. Calvin tefecilik sorunuyla ilgili düşüncelerini bazı yönlerden tekrar ele almakta; yeni yorumları getirdiği halde, fakire geçimi için verilen borç, ile, zengine işini genişletmesi için açılan kredi arasında gözettiği ayırım temelinden hiç uzaklaşmamaktadır. (Wendel F. , 1963 ; 287) İşteki kazançtan pay vermeyi hoş görmüş olması, kesinlikle, tefecilik tamahkarlığını onayladığı veya meydan verdiği anlamında yorumlanmamalıdır.

Tanrı'nın sözünü doğru ve dürüst bir şekilde yorumlamalıdır. Tanrı'nın nazarında her çeşit faiz kınanmış değildir. Fakire verdiği borçtan dolayı baskı yaparak onu köleleştiren veya iyeliğini sattıran zengin ne ölçüde günaha giriyorsa; fakirin birikimlerini kullanarak kazanç elde ettiği halde,kârından pay vermeyen,alacaklısına gelir sunmayan zengin de o ölçüde günah işliyor demektir. (Davies A.T. , 1946 ; 14)

Kazançtan pay vererek alınan borca sürekli gelir ödemesinde bulunma anlayışını dinen uygun bulmasıyla Calvin;sanayi işletmelerinde paranın sermayeye dönüştüğü gerçeğini fark etmekte;sermaye kullanılması sonucunda da,üretim aktarılan paradan para kazanılabileceği görüşünü benimsemektedir. (Dempsey B.W. , 1948 ; 51) Calvin'in, borçlu zenginin alacaklısı fakire,işlettiği parasından dolayı,kazancından pay vermesini,haklı ve zorunlu bulmaktadır. Her şeyden önce, borçlanmanın doğasının yeni bir şekil aldığı kabul etmiş olması,bütünüyle yeni bir görüş ve anlayışın ortaya çıkmasına neden olmuştur. (McNeill J.T. , 1967 ; 214)

Alınan faizin bir günahkarlık mı olduğu yoksa dinen uygun mu görülmesi gerektiği sorununa; dogmaların ürettikleri laflara bakılarak değil, yaşanılan gerçekleri fark ederek karar vermenin,artık zamanı gelmiştir. Yine de,biraz daha kapsamlı araştırma yapıldığında, yeniliğin çok düşük düzeyde dinsel alanda kabul gördüğü, tutuculuğun bütün şiddetiyle kendisini hissettirmekte olduğu kanaatini edinebiliriz. J.Calvin'in yaşadığı dönemden çok uzunca bir devir boyunca, dogmanın kutsal metinlerin ve bunlara özgü daha katı ve daha kapsamlı yorumlarının dışına çıkılarak yaşanılan gerçeklerin dikkate alınabilmesi, veya,içeriğinin ve özünün korunarak farklı bir şekilde yorumlanabilmesi, asla mümkün değildi. (Wendel F. , 1963 ; 283)

Daha açıkçası,kutsal kitaptan seçilerek alınan metinlere daha fazla dayanmakla, zamana uygun kılınan düşüncelerden dolayı girişilen kavgalara dinsel destek sağlanması istenmiştir. Aquinas,Yeni Ahitteki '*paramı bankacılar vermen gerekti,gelince malımı faizle geri alırdım*' (Kutsal Kitap , 2004 ; 1436) ifadelerindeki talant meselini yorumlarken, burada sözü edilen ve vurgulanılan arttırmanın mecazi ve ruhani bir anlam taşıdığını,tefeciliği kast etmediğini belirttiği halde; J.Calvin, kınamanın tüm faizleri kapsamadığı düşüncesine kapılmıştır. (Davies A.T. , 1946 ; 19)

J.Calvin zamanına geldiğinde yaygınlaşan ekonomik etkinlik dolayısıyla borçlanılan paranın sermayeye dönüştüğü ve kazanç sağladığı gerçeği;çok istisnai bir koşul olarak,T.Aquinas tarafından da fark edilmemiş değildi. (Wendel F. , 1963 ; 296) J.Calvin'in uygulamadaki konumu, tüm faizcilik işlemlerinin,hiçbir fark gözetmeksizin kınanmasının ve yasaklanmasının asla zorunlu olmadığı içeriğindeki bir anlayışı temsil ettiğinden,katolik ilahiyatçılar tarafından savunulan istisnai hallerin ön plana çıkarılmasıydı.

Ancak borç alınan paradan kazanç sağlanması olarak tanımlanan bu istisnai hal, Calvin'in zamanına geldiğinde,yaygınlık kazanmış;borç işlemleri zenginden fakire ödünç verme şeklinde değil

de,fakirden zengine sermayesine katkıda bulunma biçiminde gerçekleşir olmuştur. İfade yönüyle her ikisi arasında temelden bir farklılığın bulunduğu da söylenebilir. (McNeill J.T. , 1967 ; 226)

Katolikler,faizli borcu gizlemek ve bu yolla hem yasadan kurtulmak ve hem de vicdanlarını rahatlatmak gayesiyle, sözleşme formalitelerine çok aşırı bağlı kalmışlardır. Ancak,eğer katolikler,bütün faizcilik işlemlerinin birer tefecilik olarak yerilmiş olduğuna inansalardı, (halbuki tamamınının kınanmadığından da emindiler) yine de, faizciliği içeren bağıtladıkları bu sözleşmelerin kınanamayacağına kendilerini ikna edebilirlerdi. (McGrath A.E. , 1990 ; 54)

J.Calvin,bağıtlanan sözleşme maddelerinin uygulanmasıyla ilgili olarak kendi inancını belirtirken, köktenci şekilde yeni görüşleri dile getirmemiş;yalnızca dinle ilgili değil hemen her konuda tavrını belirlerken değişmekte olan dünya koşullarına uyum sağlanması zorunluluğundan önemle söz etmiştir. (Wendel F. , 1963 ; 298) Kilise hukukçuları, zaten bu koşullarla daima yüz yüze gelmekte olduklarından, adalet ilkesini olaylara uyarlamakta özen göstermediklerinden, bu gibi değişikliklere ister istemez yargılarında yer vermekteydiler.

S O N U Ç

J.Calvin'den sonra , iş etkinliğinde kullanması için zengine verilen borç , ile , geçinmesi için fakire verilen borç ayrımı yapılır olmuştur. Artık yeni bir yorum ölçütü önem kazanmıştır. Borçlanmada kullanım maksadı dikkate alınmış , kazanç maksadıyla iş etkinliği ya da geçim gailisiyle tüketim zorunluluğu , borcun tefecilik ya da faizcilik olduğu hakkında hüküm yürütülmesinde esas alınır olmuştur.

Konunun özü , borçlunun zengin ya da fakir olması durumunda ; alınan borcun da , kazanç emeliyle iş etkinliğinde kullanılmasında ya da geçim için tüketim mallarını alması ayrımında yatmaktadır. Fakire verilen borç para,tüketim maddesinin alıp kullanılmasıyla birlikte,harcanıp yok olmaktadır. Oysa , aldığı borçla işini genişleterek yüksek kazançları hedefleyen girişimci ise,bu para sayesinde,paradan para elde etmektedir.

KAYNAKLAR

Bouwsma W. J. , (1988) , Calvin : a sixteenth-century portrait , Oxford University Press , New York

Cleary P. , (1914) The Church and Usury : An Essay on Some Historical and Theological Aspects of Money-Lending , M H Gill , Dublin

Davies A.T. , (1946) Calvin and the influence of Protestantism on national life and character , H.E. Walter , London

Dempsey B.W. , (1948) Interest and Usury , D.Dobson , London

Donald D.W.A. , (1975) Compound Interest and Annuities , Heineman Publisher , London

Forell G.W. , (1964) , Faith Active in Love : An Investigation of Principles Under Lying Luther's Social Ethics , Augsburg Publisher , Minneapolis

Jones N.L. , (1989) , God and Moneylender , B.Blackwell , New York

Kooman W.J. , (1954) , By Faith Alone : The Life of Martin Luther , Lutterworth Press , London

McGrath A.E. , A Life of Calvin : a study of the shaping of Western culture , Basil Blackwell , Cambridge , 1990

McNeill J.T. , (1967) , The History and Character of Calvinism , Oxford University Press , New York

Noonan J.T. , (1957) , The Scholastic Analysis of Usury , Harvard University Press , Cambridge

Oberman H.A. , (1985) , Luther : Man Between God and the Devil , Yale University Press , New Heaven

Parks T. , (2005) , Medici Money : Banking , Metaphysics and Art in Fifteenth Century Florance , W.W.Norton , New York

Watson P.S. , (1947) , Let God be God. An Interpretation of the Theology of Martin Luther , Fortress Press , Philadelphia

Weber M. , (1984) , The Protestant Ethic And The Spirit of Capitalism , George Allen and Unwin , London

Wendel F. Calvin : The Origins and Development of his religious thought , Harper & Row , New York , 1963